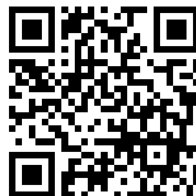
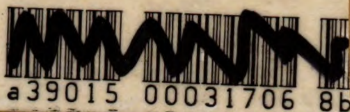

Het Sumatra's Westkust-Rapport en de Adat

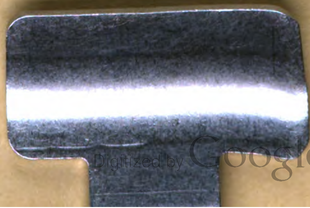
DOOR

P. DE ROO DE LA FAILLE
OUD-LID VAN DEN RAAD VAN N.-INDIË

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1928

HET SUMATRA'S WESTKUST-RAPPORT EN DE ADAT

Het Sumatra's Westkust-Rapport en de Adat

DOOR

P. DE ROO DE LA FAILLE
OUD-LID VAN DEN RAAD VAN N.-INDIË

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1928

. . .Onder de menigvuldige gezigtspunten van historie-beschouwing is er voor hem, die noch tot de fatalisten noch tot de optimisten behoort, geen merkwaardiger, dan vergelijking van het doen en laten, van volk of individus, met de taak, die te vervullen stond. Op eigen, nationaal gebied heeft dat gezigtspunt eene bijzondere aantrekkelijkheid. . .

MR. J. R. THORBECKE, Historische Schetsen (Voorrede).

Wanneer eene Regeering met eene belangrijke quaestie verlegen is, benoemt zij eene commissie; de Nederlandsch-Indische benoemde er, sinds de instelling van den Volksraad tot op heden zoovele, dat het er soms wel wat van heeft gehad, of het Haar er om te doen is geweest, behalve om voorgelicht te worden en nuttig werk te doen verrichten, om nu eens naar de quadratuur van den cirkel te doen zoeken, een andermaal om de critiek af te leiden door deze bezig te houden op zoodanige wijze, dat zij zelve de hand beter vrij kon houden. Maar hoe dit ook zij, altijd was Haar doel om een invloedrijk deel der politieke oppositie tevreden te stellen. Inderdaad is eene commissie hiertoe zeer geschikt; slechts loopt de insteller daarbij wel eens gevaar, om zich door de rapporteerende commissie in het openbaar te maken verslag een gedragslijn te zien aangeven, welke in breeden kring niet alleen bij voorbaat sterke verwachting kan opwekken, maar ook Haar zelf de handen kan binden, alvorens voldoende is kunnen worden overwogen, welke de gevolgen daarvan zullen zijn. Wat het oogmerk der Indische Regeering is geweest bij de instelling der commissie van onderzoek naar de

oorzaken en gevolgen van het communisme ter Sumatra's Westkust, bedoeld bij het Gouvernements Besluit van 13 Februari 1927 No. 1*a*, is niet twijfelachtig: Haar openhartigheid en ijver bij Haar streven om het vertrouwen in de Indische Regeering te herwinnen, dat tijdens de voorafgaande landvoogdij zou zijn verbeurd, is er borg voor. Zij heeft gewenscht eene commissie ten einde volledig te worden voorgelicht over de oorzaken en gevolgen van het communisme op Sumatra's Westkust.

Is er dankbaarder taak? „De Westkust is", oordeelt de Commissie zelf op blz. 162 van Deel I, „gezien ervaringen van de laatste jaren, uit een politiek oogpunt beschouwd, misschien het belangrijkste gewest van Nederlandsch-Indië". En de Regeering mag de Commissie voor Sumatra's Westkust wel dankbaar zijn. Niet alleen toch heeft deze de gansche huishouding zorgvuldig doorzocht, maar ook heeft zij het slot van rekening opgemaakt en bepaald hoe de politieke gedragslijn voor de naaste toekomst behoort te zijn. „Den op de Westkust dienenden ambtenaren", waarschuwde Commissie (I § 21, blz. 162) „dient te worden duidelijk gemaakt, dat zij in de hier aangeduide richting hebben te werken, en dat er anders voor hen in deze residentie geen plaats is. Opdat hier-

aan de hand worde gehouden, worde met dien eisch bij hunne plaatsing reeds rekening gehouden."

De Regeering houde het zich voor gezegd: indien Zij afwijkend handelt, wascht de Commissie haar handen in onschuld. Doch bevreesd zal de Commissie voor zulk een inhumane bejegening wel niet zijn; haar verslag is openbaar gemaakt, nadat de Indische Regeering er kennis van had genomen en met Haar aanwijzing rekening is gehouden (vgl. bijv. het Voorbericht); de toon der Commissie is dan ook stellig, zij spreekt met autoriteit en gevoelt dat zij dit doen mag. Suo jure.

Wanneer men de slotsom overweegt, in welke de Commissie haar oordeel heeft neergelegd, mag een goed Nederlander, mij dunkt, tevreden zijn. „De economische toestand van het gewest is gunstig.... de belastingdruk, voor zoover in cijfers weer te geven, is licht in vergelijking van Java... (wel zijn er eenige bezwaren, doch).... van stoornis, door het belastingstelsel in het economisch leven gebracht, is niets te bespeuren; en".... „hoewel elders in dit commissieverslag blijkt dat de belastingen in sterke mate als aangrijpingspunt voor communistische propaganda ter Sumatra's Westkust hebben gediend, weerspreken de uitkomsten van het economisch onderzoek ten eenen-

male, dat de belastingdruk redelijkerwijs in breede lagen der bevolking tot eene onrust zou hebben kunnen leiden als hier het geval is geweest." Natuurlijk zijn er bedenkingen. Dat echter ter Westkust „de geldhuishouding penetreerde, het individualisme een ommekeer veroorzaakte en er tegenstrijdige tendenzen zijn in de huidige samenleving", ligt in den aard der zaak; men is nu eenmaal in nieuw Indië, en ook in Britsch-Indië heeft Gandhi's swaradj-ideaal, bij welk begrip behoort dat elk persoon zijn eigen linnen weeft, modern kapitaal uit den booze is en men dient terug te keeren tot den eenvoud van het paradijs, bij slot van rekening *uit*gewerkt. Wanneer op Sumatra's Westkust de Commissie gewaagt van „gemis aan eenheid in de (bestuurs)leiding" en klaagt over het „traditionalisme bij de bestuursproblemen", dan vernemen wij een verwijt, dat eigenlijk al even oud is als de critiek op Ned.-Indisch bestuursgebied zelf. En wordt daarbij niet voorbijgezien, eenerzijds dat de Regeering werkt en wel werken moet met een Europeesch bestuurscorps, dat bestaat uit personen in de kracht van hun leven en waarvan dus de besten een eigen visie kunnen hebben, welke kan afwijken van die van anderen; en anderzijds, dat bestuursvraagstukken lang niet steeds uit denzelfden hoek beschouwd worden, zoowel door ter

plaatse aanwezigen, als door te Batavia nadenkende personen, en dat juist daarom gestreefd moet worden in Indië naar eene vruchtbare samenwerking van die twee elementen? Bovendien vindt de Commissie zelf geen bezwaar om, voor zoover er eenheid van leiding nog bestaat, deze te verstoren door tegen bestaande opvattingen in te gaan, wanneer zij een andere zienswijze over de Minangkabausche politiek is toegedaan. En eindelijk het verwijt „dat de bestuursdienst, *evenals eigenlijk alle andere diensttakken* die met de (opgesomde) factoren in hunne dienstvervulling te maken hebben, zich, im grossen Ganzen, niet heeft weten aan te passen aan het proces van het *snelwijzigend karakter van de bestuurstaak*", dit verwijt — aangenomen eens, dat het niet overdreven is — bewijst in de formuleering zelf, dat het opmerken van dgl. veranderingen nu juist niet zoo voor de hand ligt, en dat het bedenkelijk gehaperd heeft aan de van Batavia en/of van Buitenzorg uit te geven politieke algemeene leiding, waartoe indertijd het Adviesbureau voor de zaken der Buitengewesten o. m. is ingesteld. Ligt hierin tevens niet eene waarschuwing om tot hervormingen niet al te gemakkelijk over te gaan en althans om deze niet op elkaar te stapelen? Het zou waarlijk niet vreemd zijn, dat Indische bestuurshoofden door

eene opeenstapeling van nieuwigheden uit hun evenwicht zouden geraken.

Men komt dan ook tot de slotsom, dat op S. W. K. de opstand is veroorzaakt door het van Moskou uit gepredikt communisme, dat, met het doel om de macht te veroveren voor een nationalistisch proletariaat van zoo goed als analphabeten, onder leiding van niets te verliezen hebbende volksmenners, heeft getracht de grondslagen van het gezag en van de algemeene welvaart in het bestaande ten eigen behoeve te ondermijnen op allerlei wijzen, ook door het aanjagen van schrik en het inboezemen van vrees, waarbij gretig gebruik werd gemaakt van elke ontevredenheid of grief — hoe onjuist, overdreven of misplaatst ook — en waarbij tusschen de zeer verschillende elementen onder deze woelgeesten tot bindmiddel in hoofdzaak diende afgunst en haat, haat in de eerste plaats tegen het Europeesch gezag en jegens de instrumenten daarvan, in het algemeen dus tegen alles wat Hollandsch is.

Het komt mij voor, dat de Commissie tot ongeveer dezelfde conclusie is geraakt — haar schildering in deel I, bl. 125: „uit welke kringen de communistische leiders voortkwamen", is ten minste leerzaam genoeg, — doch indien dit al het geval mocht geweest zijn, dan gaat die indruk zoo

goed als teloor in de opsomming van haar conclusiën en voorstellen aan het eind van haar verslag onder vijf en veertig paragrafen.

Deze reeks vangt aan met de stelling: „waar de communistische propaganda in dit gewest zich heeft aangepast aan de in verschillende bevolkingslagen bestaande grieven en die grieven heeft bewust gemaakt, grieven die hun oorsprong vinden in de huidige economische en sociale ontwikkelingsphase der inheemsche maatschappij, is het zaak aan deze grieven zooveel mogelijk tegemoet te komen". Legt hier de commissie den klemtoon op *zoovéél* mogelijk dan wel op zooveel *mógelijk?* Maar in de tweede plaats: onder de door de Commissie ter sprake gebrachte punten zijn er, waaromtrent verschil van meening bestaat en waarbij het de vraag is, of die aangelegenheden door haar in het volle licht geplaatst zijn en of de aangewezen middelen inderdaad aanbeveling verdienen: ik bedoel de quaestie van het negri- en Inlandsch bestuur, zoomede die van het domeinrecht o.a. met betrekking tot het agrarisch reglement.

Mijn bezwaar is gericht tegen de wijze waarop de Commissie haar kracht zoekt in bevrediging op publiekrechtelijk gebied met betrekking tot de Minangkabausche adat. Dit geldt haar voorstellen ten opzichte van de negri-, laras- en loehak-

raden, en betreft mede het grondenrecht. Welis-waar gaat de commissie de quaestie van het Domeinrecht als het ware rakelings voorbij; doch omdat men haar gevoelen ten deze kan raden, en omdat de quaestie binnenkort aanhangig zal zijn, acht ik mij verplicht haar te behandelen, daarmede in het geding brengend wat elders tegen dit domeinrecht is ingebracht.

Deze quaesties zal ik alleen eenigszins diep moeten ophalen: welke is de beteekenis geweest van het vermaarde Minangkabau, waarvan de adat nu nog ons een leidstar moet zijn; welke die van de loehak, op den naam waarvan de Commissie een beroep doet, welke die van de negari-republiek?

„De Minangkabau — schreef naar aanleiding van dit Sumatra-rapport de Heer C. Boterhoven de Haan — is staatsrechtelijk een zeer oud land. De wetenschap beschikt over gegevens van meer dan duizend jaar oude organisatievormen. Het gewest heeft niet alleen een zekeren naam voor de veelvuldigheid zijner reorganisaties onder Nederlandsch bestuur, doch zelfs in zijn legenden hoort men daarvan melding maken". Het feit is juist: Minangkabau heeft inderdaad nogal wat lotswisselingen gehad; slechts is het te betreuren, dat

wij over het oudste verleden heel gebrekkig zijn ingelicht, waardoor Inlandsche fantasie en Westersche romantiek ruim spel hebben bij hun schildering van verleden: dit is altijd mooier en beter dan het latere.

De waarheid betreffende Oud-Minangkabau is, dat het weinige hetgeen ervan bekend is, op ons den indruk maakt van allerminst een behoorlijk staatsbestel. Er heeft al heel vroeg, al dagteekenen de jaartallen in Minangkabau meest eerst van de 13e eeuw, in de Padangsche Bovenlanden om den Merapi en aan het wijde meer van Singkarah een landschap gelegen tusschen de bronnen van de Kampar en de Batanghari, dat Minangkabau heette, het oude goudland, waarvan het product zijn weg vond naar Noord-Sumatra eener- en naar Java anderzijds. In de Boven Kampar heeft bij Moeara Takoes op den uitspringenden oever bij een sterke bocht der rivier een Hindoe-Maleische kota gelegen met een toren, een terras, en eenige heiligdommen, waarvan nu nog de bouwvallen over zijn. De overlevering zegt, dat onder den laatsten vorst Radja Bitjau (Bidjau=Widjaja?) deze kota zóó groot geweest is, dat een kat drie maanden achtereen van nok tot nok had kunnen voortwandelen, maar IJzerman schatte de oppervlakte blijkens de ruïnes op niet meer dan 1¼ vier-

kante K.M. „De tijger en olifant — schreef deze in 1889 — dwalen nu rond op de plek welke eens een, zij het dan ook *bescheiden* middelpunt van het leven en verkeer in deze streek is geweest". Is hier vermoedelijk één, en wel de noordelijke „oedjoeng" van Minangkabau geweest, een andere was het landschap in de Boven Batanghari bij Padang Tjandi, waar een aldaar nog aangetroffen beeld door de aan de achterzijde daarop gegrifte inscriptie de heugenis heeft bewaard aan een oude stad Malayapoera, welke onderhoorig was aan Java. In het hart van Minangkabau leggen de inscripties van Batoe Goedam en Boekit Gombak getuigenis af van de heerschappij van een Maleischen vorst Adityawarman, vazal eens van het Hindoe-Javaansche rijk van Madjapahit, die als zoodanig op Java een schoonen tempel heeft opgericht, doch later blijkbaar zich onafhankelijk heeft gemaakt en teruggetrokken in het Tanahdatarsche, waar te Limakaoem-Koeboer Radja zijn grafsteen staat met een opschrift „in barbaarsch Sanskrit". Hetgeen is overgebleven uit den tijd van dezen Boeddhistischen beheerscher der Goudaarde, die een „alle wenschen vervullende boom voor bedelende lieden" en een „klaarblijkelijke incarnatie van Awalokiteçwara" werd genoemd, getuigt niet bepaald van kunstzin en

geestesbeschaving op Minangkabauschen bodem, — een ontzaglijk verschil met Madjapahit, waarvan niet alleen de bouwvallen bij de hoofdstad en in Malang, doch ook de organisatie des rijks en de landsinstellingen welke in hoofdtrekken teruggevonden worden in de latere rijken van Java en Bali, blijken geven van een merkwaardig geconstrueerde autocratie, tevens archipel-heerschappij. De traditie verhaalt, dat Minangkabau zijn Jangdipertoean heeft ontvangen uit Palembang, welke vorst Sang Sapoerba na vele omzwervingen de Kwantan is opgevaren en zich in Minangkabau heeft doen erkennen, nadat zijn dienaar Permas Koemambang — personificatie der Maleische zeeschuimers — den draak Sikatimono — allegorie van Boeddha's heilsleer — had gedood: het heilig geloofszwaard Semandang-Giri zou niet minder dan 190 schaarden bij dien strijd hebben opgeloopen; Minangkabau zou toen zonder heer geweest zijn, en Sang Sapoerba de nieuwe vorst geworden zijn — hij werd het blijkbaar krachtens verovering met wapengeweld —, een legende, welke vermoedelijk speelt in den tijd bij Adityawarman's verscheiden en omstreeks de stichting van Malaka van ongeveer 1400 A.D. Hierop volgt de traditie betreffende een verraderlijk afslaan van eene Javaansche invasie door de twee vermaar-

de legendarische Minangkabausche machthebbers Perpatih Sabatang en Datoe Katoemenggoengan—allegorieën voor de twee hoofddeelen waaruit de bevolking van het toenmalige Minangkabau bestond: het Javaansche leger, dat met een vloot de Batanghari was opgevaren, werd gastvrij binnengehaald doch bij den aftocht op de Padang Siboesoek vernietigd. Was tegenover den buitenlandschen vijand Minangkabau één, in het landschap zelf was het volk verdeeld tusschen de traditioneele facties van Perpatih Sabatang en Datoe Katoemenggoengan, partijschappen, die, naar wij uit de in de Minangkabausche tambo neergelegde overlevering bemerken, niet van den beginne af hebben bestaan, en waarin wij daarom wel mogen zien een oorspronkelijk Minangkabausch naast een uit Palembang overgekomen Maleisch element. In den loop der tijden zijn deze elementen, overheerschers en overheerschten, naar elkaar toegegroeid door aanhuwelijking, samenwoning a.a., maar onderscheid heeft de bevolking altijd gemaakt [1]), en wij weten genoeg van oud-Minang-

[1]) In dit verband verdient de aandacht, dat men nog in 1877 (T B G. 24, blz. 371) onderscheid maakte tusschen tanah andiko, landschappen waar een veelhoofdig bestuur van panghoeloe's andiko het bestuur voerde, en de tanah soelthan daartegenover. Zoomede dat volgens eene Minangkabausche traditie, blijkbaar ontleend aan een tambô, indertijd een hunner vorsten is uitge-

kabau om in te zien, dat die partijschappen telkens zullen zijn opgelaaid bij ernstig meeningsverschil en bij herhaling scherpe verdeeldheid zullen hebben gesticht bij binnenlandsche twisten; in 1824 gewaagt Nahuijs nog „van dien grooten woesten hoop van Panghoeloe's of dorpshoofden, die niet zelden bij getallen van honderd en honderd twintig eene enkele dessa besturen, dikwijls hunne verschillende gevoelens door een gevecht met den slinger of met steenen werpen beslechten, indien zij tot een en hetzelfde dorp behooren, en anders, wanneer zij van verschillende dorpen zijn, daartoe het geweer en den kogel bezigen" [1].

Ingesloten aan alle zijden door hooge bergketenen leidde Minangkabau twee eeuwen lang een gewild geïsoleerd bestaan, zijn zelfstandigheid in het stamland jaloersch bewarende en afdalend langs de rivieren naar de vlakten, maar toch ook

---

weken naar Atjèh, en na deze gebeurtenis de grond, vroeger den koning toebehoorende, eigendom is geworden van de soekoe, en alstoen — naar gelang meer of minder met het oude koningsrecht rekening werd gehouden — onderscheiden is geworden tusschen de adat panghoeloe in Agam en de adat radja in Limapoeloehkota en Tanah Datar: „vandaar — lezen wij — dat de Agammer de vrije beschikking over zijn grond heeft, en dien dus naar welgevallen kan verkoopen, terwijl elders de grond, vorsteneigendom zijnde, niet door den bewerker kan worden verkocht" (TNI. 1859 I, blz. 381/2).

[1]) Kolonel Nahuijs. Brieven over Benkoelen, enz, 2e dr., blz. 15.

daar zooveel mogelijk de adat van de moedernegari volgende: „Kita— zeide het volk zelfbewust — anak Minangkabau, jang dibawah langit dan dimoeka boemi, salingkar Goenoeng Berapi, sahingga Pintoe Raya ilir, hinggi Silagoendi moedik, jang bernama Tanah Soematra, Poeloe Andelas." In de „rantau" en langs het zeestrand was men intusschen niet meer veilig achter hooge bergen, viel het dus moeilijker om zich te verdedigen en in de eerste helft van de XVIIe eeuw werd de gansche Westkust, van Singkel af tot Mendjoeto toe, de zgn. Pasisir barat, overstroomd door de Atjèhers, wier panglima's te Tikoe, Padang en Indrapoera den baas speelden en hun gewapend overwicht bij den winstgevenden peperhandel nadrukkelijk deden gevoelen.

Het is van deze overheersching, dat de Hollanders de Minangkabausche strandbevolking hebben bevrijd, en het ontbrak toen aanvankelijk niet aan betuiging van ingenomenheid, doch alleen zoolang de Panghoeloes van Minangkabau ons noodig hadden: anders moesten velen hunner niets hebben van die „satansche Hollanders", zooals een tambô ons noemt. Begeerd werd de handel met ons, ons zilver, ons zout en ons lijnwaad, en voorts de „mas manah" van 1.000 realen, welke eens in de drie jaar te Padang onzen Commandeur-Pang-

lima van den Jangdipertoean van Pagerroejoeng werd afgevraagd, en waarvan het bedrag werd gedeeld tusschen den „keizer" en diens voornaamste rijksgrooten. De Commandeur zag daarin een huldegeschenk, noodig tot instandhouding van goede handels en staatkundige relaties, de Minangkabauers beschouwden deze mas manah als het tribuut van de Pasisir barat, hetwelk de Hollandsche Panglima van Padang den Jangdipertoean verschuldigd was, en waarin de voornaamste rijksgrooten den Jangdipertoean hadden gedwongen hen voor de helft te doen deelen.

Er was in dien tijd van een „keizerlijk" gezag weinig overgebleven; jaren lang was door rijksgrooten en kroonpretendenten om den vorstenzetel geïntrigeerd en gekibbeld, een tweedracht eerlang ontaardend in een binnenlandschen oorlog om de macht tusschen de adat-facties onder leiding der „kiesheeren" van oud-Minangkabau. Het resultaat was, dat het rijk ineenstortte en de Toeankoe Orang moeda of Si Boejoeng uit de Alam Minangkabau uitweek naar Indrapoera, vanwaar hij weigerde terug te keeren, waarna Tjindoer Mata, „Prins Oogentroost", het oppergezag aanvaardde en zich te midden van zijn volk neerzette in een woning, welke van die zijner hoofden zich in niets onderscheidde. De Jangdiper-

toeans van Pagerroejoeng, die den luister van het vorstelijk gezag over de drie huizen dezer dynastie verdeelden, werden eene traditie; aan eerbiedsbewijzen ontbrak het niet op de reizen in hun gebied tot inning van de mas manah, tot zegening der bouwlanden en tot beslechting van geschillen, doch deze laatste riep men slechts in, wanneer men er prijs op stelde, om er zich aan te houden, voor zooveel men verkoos. Er waren verder enkele voorrechten en inkomsten aan die leden van het Pagerroejoengsche huis voorbehouden, doch van een werkelijke macht was niets meer te bespeuren. Men meent wel (Het Adatrecht I, 259), dat in Minangkabau „het gemeene landsrecht had als handhaver en als leider van zijn bijwerking den vorst van Pagerroejoeng; het gouvernement zou hierop kunnen voortwerken", maar (blz. 247) „verordeningen" van die vorsten, (zijn) niet bekend en „de invloed dier vorsten, wier ambt overging in de vaderlijke lijn, (is) er ook niet naar (geweest) om veel te verordenen". Inderdaad, zoo is het geweest, maar wat komt dan terecht van „daarop voortbouwen"?

De Alam Minangkabau bestaat sinds menschenheugenis uit een aantal zelfstandige landschappen, elk weder samengesteld uit een aantal kota's of soekoe's. Zoo had Soengeitarab, het gebied van

den zgn. pemoentjak of rijksbestierder, oudtijds 9 kota's, Saroeaso, het gebied van den indomo of pajoeng-pandji 9 soekoe's; Padangganting, waar de opperrechter woonde, had 5 soekoe's; Batipoeh, het ressort van den toean gădang of harimau tjempo, z. v. a. 's Vorsten oeloebalang, 14 soekoe's. Erfelijke hoofden en traditioneele adatbonden kenmerkten in Minangkabau het aristocratisch verdeeld adatgebied, waar de landschapshoofden geen sterk gezag boven zich duldden, doch op hun beurt ook weer heel wat te stellen hadden met de ondergeschikte hoofden. Geen eenheid en weinig onderlinge trouw vertoonend, was Minangkabau tegen een krachtigen, eensgezinden vijandelijken aanval op den duur niet bestand: de Padri-oorlog heeft dit voldingend bewezen.

Het heet, dat de Alam Minangkabau oudtijds een loehak-indeeling heeft gehad, maar in hoever deze van werkelijke beteekenis is geweest, is duister. Er is eene traditie, welke spreekt van 3 loehaks, elk vormende een laras en staande onder een eigen hoofd; nan toea Ranah Tanahdatar, bernama Ampanglima Kaya; nan manĕngah bernama Loeboek Agam, bergĕlar Harimau Koembang; nan boengsoe Ranah Limapoeloeh Kota, bernama Soetan Maharadja Lela". Een andere zegt: adapon saka Kota-Piliang baliau nan tiga,

soeatoe Tanahdatar laloe ka Koeboeng-XIII Kota; kadoea loehak Loeboek Agam, katiga loehak Lima-poeloeh; itoelah poesaka Kota Piliang; — djikalau menghendakki rapat Kota-Piliang, dirapatkan loehak nan III itoe. — Adapon poesaka Tjaniago berloeboek nan tiga: pertama Loeboek Poenei namanja, kadoea Loeboek Semawang namanja, katiga Loeboek Singkarak namanja; djikalau menghendakki rapat Tjaniago, dirapatkan loehak nan III itoe. Maar duidelijk is dit niet, te minder waar men verneemt, dat het gebied van Kota-Piliang met dat van Bodi-Tjaniago door elkaar vermengd lag (salo-manjalo).

Wanneer Raffles zich in 1818 naar Saroeaso begeeft, moet hij door het gebied van de lastige Tigablaskota, en dit mag hij niet betreden dan na verkregen toestemming van alle, in pleno vergaderde panghoeloe's, de erfelijke volks- of adathoofden van dat landschapje. Na langen tijd vruchteloos op den uitslag der vergadering gewacht te hebben — immers er behoort volledige overeenstemming (sapakat) te zijn —, forceerde Raffles ten slotte de toestemming door te vragen „what was required, on which the most respectable looking man among them answered satali-sapau (= de boete voor adat-overtredingen), that is twenty dollars." Heel op zijn gemak heeft hij zich niet

altijd gevoeld te midden van die opdringerige, onbescheiden menigte van hoofden met hun aanhang, met welke kwalijk te overleggen viel, doch in Solok-Salajo werd hij gedwongen om zich aan eene rumoerige hoofdenvergadering te onderwerpen, omdat „after about an hour's disputing" hij „found by their clamour that they were likely to separate in disorder". Hij gaf dus maar toe, en toen was hem een lichtpunt bij het vragen naar het doel van zijn komst, de mede ter sprake gekomen „propriety of allowing the Dutch to return to Padang". Dit onderwerp werd „discussed with much vehemence, until one and all declared the Dutch never should return. To enforce this declaration, the foremost stuck their spears in the ground and set up a shout" enz. Drie jaar later werden de Hollanders de Alam binnengehaald door de bijkans verslagen adatpartij van Batipoeh en Tanah Datar, en nu ging het gezamenlijk tegen den Padri-vijand, die na jaren kloek vechtens ten slotte zich gewonnen heeft moeten geven en daarmede was ons gezag voor goed in Minangkabau gevestigd.

Hierdoor was een eind gekomen aan de vernielende oorlogjes, strooptochten en plunderingen in oud-Minangkabau waarvan o. a. de Hikajat Sjech Djilal eddin aan de Inlandsche, en De Stuers en

Lange aan onze zijde de herinnering hebben bewaard. Die tijd ligt bijna een eeuw achter ons, dank zij het orde stichtend en rust handhavend Europeesch gezag, Hollandsch op Sumatra, Engelsch in Malaya; wanneer echter morgen den dag dit gezag zich terug trekt zal onderlinge afgunst en twist binnen zeer korten tijd weder een toestand in het leven roepen, welke den gewonen landbouwer zal doen terugverlangen naar het gezag van den verdwenen gebieder. Wat oud-Minangkabau is geweest, leert het verleden, dat voor Midden-Sumatra zelfs niet zoo heel ver achter ons ligt. IJzerman heeft het rijkelijk ondervonden op zijn tocht „dwars door Sumatra" ter verkenning van het land, ten einde een handelsweg voor de Ombilin-kolen naar de Oostkust te vinden, en niemand zal, geloof ik, dergelijke toestanden van anarchie, bandelooze vrijheidszucht, verraderlijke overvallingen en macht van den sterkste (adat kakarasan), met als gevolg gebrek veelal aan de haast onmisbare levensbenoodigdheden terugwenschen. Die toestand is in hoofdzaak het gevolg geweest van een gemis aan een behoorlijk staatsgezag en somwijlen was zelfs naar Inlandsche opvatting, boven dgl. toestanden verkieslijk vorstelijke tyrannie. Statenbouwers zijn de Minangkabauers allerminst geweest, en zij staan hierin niet

alleen, want — om een illustre voorbeeld te gebruiken — van de oude Grieken dient hetzelfde te worden getuigd: gelijk dezen met hun stedennaijver en eindelooze harrewarrerijen zich den ondergang van hun onafhankelijkheid hebben berokkend, zoo hebben de Minangkabauers het gedaan met hun trotsche ongezeggelijkheid en boersche eigengereidheid.

„De beste politieke arbeid van het Maleische ras" — aldus luidt een door de Commissie met welgevallen aangehaalde opmerking van Wilkinson — „werd verricht in de kleine dorpen, die geen geschiedenis hebben; de matriarchale gemeenschappen in de hooglanden van Sumatra en in de valleien van de Negri Sembilan (op Malakka)". Inderdaad, maar dit waren geïsoleerd levende bonden van dorpsrepubliekjes, elk een oppervlakte beslaande als, naar Michiels reeds heeft opgemerkt, „door een voetganger in middellijn in één dag kan worden doorloopen". En laat ons niet vergeten, hetgeen Wilkinson verder zeide van de Minangkabausche Negri Sembilan: „its faults and failures are those common to all democracies: overmuch disputation, irresolute and divided action, and the inertia that comes of a government being overweighted with checks and counterchecks". Dit geldt inzonderheid van die negri's

waar de Adat Perpatih Sabatang in volle glorie was in de tanah andiko — landschappen met het ten top opgevoerd veelhoofdig bestuur der penghoeloe andiko; daarnaast in de tanah-soeltan, waar de Adat Datoe-Katoemenggoengan, het koningsrecht, de richting van de adat bepaalde, kan het iets beter geweest zijn, ten minste zoolang die twee adats in Minangkabau niet tot één waren samengesmolten op zoodanige wijze, dat thans de onderscheiden deelen daarin nauwelijks zijn te herkennen.

Met betrekking tot die Adat Katoemenggoengan merkte Wilkinson op: „the aristocratic and autocratic rule, introduced by the old Hindu civilisation and known to Malays as the Adat Tumenggung, degraded and destroyed the primitive Menangkabau law. Yet, in a sense, it is supposed to represent progress. It led to a higher material civilisation; it developed class distinction and court-life, it brought new blood and new ideas into Malaja; it opened up the country; it created fresh wants and stimulated trade with foreign countries — *in short, it did many of the things that British rule is believed to be doing at the present day*. The followers of the Adat Tumenggung are, therefore, prone to despise the votaries of the Adat Perpatih: „dull witted are the men of Menangkabau,

who have no footing on the sea...." In the eyes of the men of Johore, Perak or Malacca, the Negri Sembilan Malay is a sort of narrow-minded country-cousin whose adat, though suited to his own village, is not adapted to the needs of the great world outside. There is some justification for this opinion; the value of Menangkabau adat does not lie in the work that it is actually doing at the present time. None the less, the highly specialised Adat Perpatih possesses the greatest possible interest to the student of primitive jurisprudence, while the cosmopolitan Adat Tumenggung is too indefinite and illogical to possess legal interest whatever".

In deze ter zijde schuiving van de Adat Tumenggung ben ik het met Wilkinson niet eens; voor de adat-studie zou — indien mogelijk — even belangrijk zijn die van de andere adat, het Koningsrecht der Maleische en Javaansche vorstenbesturen, juist om de zege, welke de autocratie bij slot van rekening behaald heeft bijna overal, waarin onzen Archipel een land van beteekenis is geweest. Maar dat daargelaten. Voortreffelijk is weergegeven door Wilkinson de indruk, welke de beschouwing van de Minangkabausche adat op staatsrechtelijk gebied nalaat; het is een weinig ontwikkeld recht, dat de organisatie weerspiegelt

van een geïsoleerd berglandschap, bewoond door een boersche bevolking van primitieve ontwikkeling.

Hoe is onze houding tegenover de Minangkabausche samenleving geweest? Aanvankelijk: „de Inlandsche bevolking zal hare hoofden blijven benoemen en haar eigen rechtspleging behouden, en 's gouvernementsbemoeiing met haar huishouding zal zich niet verder mogen uitstrekken dan voor zijn veiligheid en belang, en ter bewaring van rust en onderlingen vrede, noodzakelijk zal zijn".

Ter goedmaking der bestuurskosten zou in stede van belasting opbrengen, de bevolking produkten voor de Europeesche markt verbouwen „zonder eenigen dwang, louter door aanmoediging". Er kwam een voorschrift, dat den ambtenaren en officieren op het hart drukte een politiek van „gepaste nederigheid", van zorg om „het denkbeeld van overheersching geen wortel te doen schieten". Michiels echter, die van Dec. 1837—Febr. 1849 Sumatra's Westkust bestuurde als Civiel en Militair Gouverneur, dus elf jaren van continuïteit, terwijl Van Swieten vervolgens negen jaren achtereen het gezag voerde, — Michiels liet, onverminderd die Regeeringsvoorschriften, zijn ambtenaren niet in twijfel, hoe hij zich het Nederlandsch

gezag dacht: „het gouvernement", schreef hij, „zal steeds een ontzagwekkende houding moeten bewaren en bij allen de overtuiging levendig houden dat het, hoe gaarne ook bij voorkeur den weg van overreding willend inslaan, de macht bezit om kwaadwilligen te straffen, desnoods met geweld van wapenen". En: „de eenvoudigste politieke consideratiën maken het tot een wet, dat wij nauw moeten toezien in de Maleische huishouding". Qui veut les fins, veut les moyens: „wij hebben ons uit den aard der zaak verplicht gezien de gapingen te vervullen, welke steeds in het Inlandsch stelsel van bestuur bestaan hebben. Gouvernementsambtenaren vervullen alzoo inderdaad de betrekking op Java door demangs en hoofdregenten bekleed. In het Nederlandsch beheer centraliseert zich, meer direct nog dan op Java, de ware souvereiniteit en uitvoerende macht". Het kon niet anders: „de geringste onverevenbare quaestiën — merkte Michiels op — worden te onzer bemiddeling gebracht. Wij kunnen ons niet meer onttrekken aan het kennis nemen der geringste huishoudelijke zaken. De niet-bemoeienis met het Inlandsch bestuur schijnt geheel onmogelijk, omdat buiten die bemoeienis geen Inlandsch bestuur bestaat.. Het soekoe- of veelhoofdig bestuur heeft van lieverlede zijn vaste

plaats genomen in den meer ordelijken schakel van bestuur.. *Wij zijn — en dit, eens verkregen, maakt het ware geheim onzer kracht uit — het vereenigings-, het onmisbare vereenigingspunt geworden, dat de verstrooide elementen der Inlandsche huishouding tot een geheel maakt*". (Cursiveering aangebracht).

De invoering door ons in Minangkabau van het regentenbestuur heeft niet voldaan. Tanahdatar haakte naar wederoprichting van het oude „keizerrijk" en werd in 1833 als gevangene naar Batavia opgezonden. Batipoeh kwam in 1841 in opstand en werd naar Tjiandjoer verbannen; Agam maakte zich gehaat door knevelarij. Maar wij zorgden voor bezoldigde districtshoofden en penghoeloe's kepala boven de tallooze adatvolkshoofden van het antieke Minangkabau, en het is voor een zeer groot deel aan deze bezoldigde *gouvernementshoofden*, deze overbrengers van het bevel, de „rodi" der Kompani te danken geweest dat Minangkabau haar wegen en haar koffietuinen heeft verworven, en wat zou het land zonder deze zijn geweest? Gedurende Van Swieten's bestuur steeg, lees ik, de koffieproductie van 52.000 tot 190.000 pikols, *en daalde de prijs der rijst — die van een invoer- een uitvoerartikel werd* — van *f* 9 à *f* 10 tot *f* 3 de pikol en trok de schatkist

reeds in 1857 van dit gewest een bate van *f* 15 millioen (er is vroeger heel wat toegelegd door de Regeering op S. W. K.). De adat stierf af, groeide opnieuw uit; nieuwe tijden brachten nieuwe begrippen en wijzigingen in de oude instellingen; en „bij een zoodanigen historischen gang was — lezen wij — de met Nov. 1875 ingevoerde regeling van het Rechtswezen geen hevige omwenteling, te minder, wijl men de Inlandsche maatschappij reeds tien jaren op de nieuwe verordeningen had voorbereid". Het ontbreekt niet aan verwijten over deze ter zijde schuiving van de adat; laat ons erkennen dat de omstandigheden zelve deze veranderingen hebben doen ontstaan en ten slotte hebben ...onmisbaar gemaakt. En wat de quaestie van volks- dan wel gouvernementshoofden in Minangkabau betreft — eene quaestie, waarover nagepleit is zoo lang als de instelling bestaat — „na meer dan vijftig jaar zijn deze wanmaaksels (de gouvernementshoofden) — lees ik in Het Adatrecht, I, 257 — ondanks alle pogingen om ze te releveeren (bijv. St. 1900 no. 324, art. 2) nog niet geworteld, zie Kolon. Verslag 1907, kolom 143/4 en kent men en erkent men nog overal de adat- of volkshoofden". Wat echter zou er van ons bestuur terecht gekomen zijn zonder die gouvernementshoofden? En hoe is men thans gestemd?

De Commissie zou herstel wenschen van de bezoldiging der negari hoofden en neemt het in haar verslag op voor de nieuwe districtshoofden: „Het Inlandsch bestuur — lees ik op blz. 10 van dl. III — heeft het sedert het ontstaan der moeilijkheden in pers en Volksraad moeten ontgelden. Men zocht naar schuldigen, en het districtsbestuur heeft den vollen schok der verwijten op te vangen gekregen. Over het algemeen ten onrechte echter, in ieder geval wat de personen betreft: de *personen* zelf verdienen, behoudens de overigens overal voorkomende uitzonderingen, evenzeer vertrouwen voor hun loyauteit, als lof voor hun zorg voor het handhaven van orde en rust. Waar zij den toestand niet volledig hebben kunnen beheerschen was dit grootendeels aan factoren te wijten, waaraan zij zelf niets konden doen".

Dit is nu toch wel wat anders dan de zooeven geciteerde eenzijdige critiek op de gouvernementshoofden.

Men heeft eenige jaren geleden, toegevende aan een aandrang om op S. W. K. de dorpshoofden ten volle „volkshoofden" te doen zijn, bezoldigd door hun eigen gemeentenaren, de nagarihoofden aldaar hun bezoldiging uit 's Lands kas ontnomen — deze bedroeg *f* 20 's maands — en in de plaats daarvan eene bezoldiging uit de nagarikas inge-

steld. Klachten over die afschaffing en aandrang tot hervorming op grond van de „niet aangevoelde theorie" zijn — vernemen wij — niet uitgebleven; de Commissie acht herstel nochtans nu niet meer mogelijk, „al was het alleen maar om de consequenties ten aanzien van de dorpshoofden in alle andere streken van den Archipel, en de moeilijk te dragen geldelijke gevolgen daarvan". Ik zou het betreuren, indien hiermede het laatste woord over die belangrijke quaestie gesproken was, want het wil er bij mij niet in, dat wat in Minangkabau op grond van het algemeen belang dient te worden ingesteld, dáárom ook allerwege op denzelfden voet dient te worden overgenomen. Maar al ware consequentie ten deze onvermijdelijk; wat het zwaarste is, moet het zwaarste wegen; den dorpshoofden, op wier loyauteit wij — de toestand bewijst het — over het algemeen kunnen rekenen, een hart onder den riem te steken, acht ik goede staatkunde.

Omstreeks 1870 is in Indië een nieuwe tijd aangebroken. Sinds jaar en dag eischte al luider de koopman, de ondernemer en de crediet-instelling meer en beter gelegenheid om woeste gronden voor de groote cultures in ontginning te brengen: de Agrarische wet kwam met het Agrarisch besluit en hiermede de Domeinverklaring.

Hoe oordeelt het nieuwe Adatrecht over deze daad van den Wetgever ?

„Voor Sumatra — lees ik op blz. 71 van „De(n) Indonesiër en zijn grond", een boekske, waarvan het te betreuren is, dat de moderne theorie hooghartig voorgedragen is met grievend-persoonlijke woorden, welker felheid de theorie m. i. niet versterkt —, lag die aanleiding (om de pas besliste kwestie van de bevolkingsrechten op woeste gronden weer zoo spoedig ter hand te nemen) in het feit, dat aldaar, vooral sinds 1860, telkens woeste grond voor een appel en een ei versjacherd werd aan Europeanen en Chineezen, op ongepreciseerde voorwaarden, zonder eenige tusschenkomst of voorkennis van het bestuur. In de Minahasa stiet men op een zelfde verschijnsel. Krachtens welk recht de bevolking aldus handelde — krachtens het muurvaste beschikkingsrecht van dorp of dorpenbond district — en wat zij eigenlijk afstond — niet den grond, maar het recht om voor korter of langer tijd van dien grond te profiteeren tegen recognitie, dat begreep de regeering niet."

Bezien wij de feiten, laat ik echter vooraf aanstippen, dat het hier minder is gegaan om handelingen der bevolking dan om die van *hoofden*.

direct of indirect, en dit zoowel op Sumatra als in de Minahasa:

„In het Gouvernement Sumatra's Westkust — (aldus Koloniaal Verslag 1874, blz. 96 — waren in de laatste jaren, terwijl het Gouvernement omtrent zijn recht om woeste gronden af te staan, nog in twijfel verkeerde, reeds verscheidene ondernemingen door Europeanen gevestigd op woeste gronden, die zij zich op allerlei wijzen door Inlanders lieten afstaan. Nu eens werd aan de hoofden toestemming tot ontginning gevraagd, dan werden de gronden overgenomen van Inlanders, die zich eerst in het bezit daarvan hadden te stellen. Aan deze onregelmatigheden kon alleen een einde worden gemaakt door eene verordening, die de beschikking over woeste gronden onder vaste regelen brengt." Bedoeld werd St. 1874 No. 94f, waarvan het nog steeds geldend art. 1 luidt: „alle woeste gronden, in de Gouvernementslanden op Sumatra, behooren, voor zoover daarop door leden der Inheemsche bevolking geen aan het ontginningsrecht ontleende rechten worden uitgeoefend, tot het Staatsdomein."

„Van de 29 perceelen — zegt Kolon. Verslag 1877 blz. 99 — die buiten 's Gouvernements tusschenkomst in het bezit van Europeesche ondernemers waren gekomen (14 in de Padangsche

Bovenlanden, 12 in de Padangsche Benedenlanden, 3 in Tapanoeli) was bij het einde van 1876 slechts voor 7 erfpacht aangevraagd, doch het bleek dat 4 perceelen moesten geacht worden door de verkrijgers geabandonneerd te zijn, terwijl van 1 perceel de exploitatie was gestaakt ten gevolge van den dood des ondernemers en dat van de 24 overige 6 nog niet in exploitatie waren." In die gevallen, wordt men gewaar uit Kolon. Verslag 1876, „werd de feitelijke toestand onderzocht, de wettigheid der door de ondernemers, met voorbijgang van het Gouvernement, met hoofden en bevolking aangegane overeenkomsten niet erkend, en behield het Gouvernement zich alle rechten voor, al bleef het genegen om, voor zoover het algemeen belang er zich niet tegen verzette, alsnog een zakelijk recht op die gronden te verleenen, indien zij overeenkomstig de bepalingen aanzoek daartoe deden".

„Van die 30 perceelen waren sedert [Kolon. Verslag 1879] 12 door het Gouvernement afgestaan en ingeschreven; van de overige 18 waren er 3 geweigerd, 1 was door den houder weder ter beschikking van de Regeering gesteld en 6 vielen niet in de termen voor uitgifte, wijl zij reeds door de bevolking waren ontgonnen. Van 3 werd de ontruiming voorbereid."

Dat dgl. quaesties niet onschuldig waren, de betrokkenen ter dege wisten wat zij deden, en het den Europeeschen reflectant zeer bepaald was te doen om den grond of om daarop zich bevindende koffie-aanplantingen geheel in zijn macht te krijgen, leert o. a. het proces-Robert Goldie dat betrekking heeft gehad op een reeds in 1873, blijkens notarieele akte in vollen en vrijen eigendom door schenking verkregen perceel grond, toebehoord hebbende aan het larashoofd van Talang, Si Doeta gelar Radja Soléman, welke schenking echter eerst veel later aan de orde is gekomen.

In 1877 had Goldie uitwijzing van zijn eigendomsrecht op dien grond gevraagd, en bijna was die toeleg geslaagd, in welk geval ettelijke andere personen dezen weg tot verkrijging van gouvernementsgronden mede zouden hebben ingeslagen, doch bij vonnis van den Raad van Justitie te Padang dd. 12 Januari 1893 (Het Recht in N.-I., LXI, blz. 157) werd de eisch ontzegd, wijl de wijze waarop Si Doeta den eigendom had verkregen, geheel tegen de Maleische adat indruischte, zoodat hij in allen gevalle onbevoegd was om daarover te beschikken, alsmede op grond van het beginsel „dat alle grond waarop niet door anderen recht van eigendom wordt bewezen, domein van den Staat is".

Het heet nu in „Den Indonesiër", dat „men bij die regeling (betreffende het in gebruik nemen van woeste gronden) de bevolking wil(de) wegdringen van elke bemoeiing met woeste gronden, en het gouvernement in haar plaats stellen". Intusschen stond en staat wettig voorgeschreven, dat dgl. aanvragen steeds op het terrein moeten worden onderzocht, met raadpleging niet alleen van het Inlandsch bestuur maar ook het dorpshoofd en de bevolking, die, behoorlijk van een dgl. aanvraag op de hoogte gebracht, ten allen tijde, mondeling of schriftelijk, hunne bezwaren mogen inbrengen. De commissie van onderzoek en het Hoofd van plaatselijk bestuur moeten zelfs bij het indienen van het proces-verbaal bekend stellen of na de bekendmaking bezwaren, en, zoo ja, welke tegen den afstand in erfpacht zijn ingebracht (vgl. de Instructie in St. 1911 No. 265), en ik heb nog nimmer ervaren, dat, wanneer ook maar eenigszins gegrond verzet werd aangeteekend, de Regeering dit niet heeft aanvaard. Gelijk ik al mede gezien heb, dat, wanneer de bevolking gewoon was boschproducten in te zamelen, den ondernemer steeds tot plicht werd gesteld om dienaangaande tot overeenstemming te geraken met de bevolking, hetgeen gewoonlijk geschiedde in den vorm van eene schadeloosstelling voor de toekomstige derving

van de voordeelen, welke de op die gronden voorkomende bosschen haar opleverden, waarna in het proces-verbaal werd vastgelegd of de bevolking te haren genoege was schadeloos gesteld. Tegenover deze practijk, welke het inzamelen van boschproducten en het genieten van eene dorpsrecognitie wel erkent als een geoorloofd genot van de voortbrengselen van den grond, maar niet als een beschikkingsrecht over negri-grond, zich beroepend op Baud, schrijft Van Vollenhoven t. a. p. blz. 75: „Sla nu, daartegenover (d. i. tegen de door hem geleverde karikatuur van den Bureau-ambtenaar) de woorden nog eens op, waarmee in 1854 Baud zijn voorstel, dat wettekst geworden is, in de kamer toelichtte. Bestaan er rechten der bevolking, die nu uit de bosschen getah opzamelt en in den handel brengt, „dan ware het toch eene groote onbillijkheid, ja een schreeuwend onregt, met terzijdestelling van die regten, aan eenig Europeesch ondernemer het uitsluitend regt af te staan om in een bepaald gedeelte van die bosschen de bewuste grondstof te vergaderen". Is het twijfelachtig, dat de bestuursambtenaar of de rechter, die tot vernieling van zoodanig bevolkingsrecht de hand leent, de *wet* schendt (het regeeringsreglement), wat administratieve voorschriften ook mogen gelasten?"

Hierin ligt schromelijke overdrijving, juist bij het geval der djeloetoeng-questie op Zuid-Borneo, waarop de bestrijder o. a. het oog had. Men leze hiertegenover de rustige uiteenzetting van Lulofs in het Tijdschrift B. B. dl. 44 (1913), blz. 165, bepaaldelijk 174/5, en men denke daarbij tevens eens aan de rol, welke aan den gebiedskring vreemde Inlandsche tusschenpersonen, opkoopers bij de bevolking, en dezer geldschieters bij de bestrijding dier concessie hebben vervuld. Het idee van die concessie is mij nooit sympathiek geweest en zij is bij slot van rekening te niet gegaan, zooals meer dan één misplaatste onderneming, maar het gaat toch werkelijk te ver, om deze voor te stellen als een bewijs van geregeld gepleegd onrecht. Steeds heb ik ervaren, dat wanneer was aangetoond, dat het belang der bevolking zich tegen de uitgifte verzette, het Gouvernement de uitgifte weigerde.

De toorn van Professor van Vollenhoven richt zich in het bijzonder tegen het niet aanvaarden van zijne zienswijze betreffende het adatbeschikkingsrecht in zake het gebruik der woeste gronden en bosschen. In het algemeen tegen het bij de herziening van het oude art. 62 R.R. blijven baseeren van de uitgifte van woeste gronden op het domeinrecht van den lande: zoo iets is „oudbakken kost, versleten geleerddoenerij. Zij past — hooren wij —

op de middeleeuwen en op het begin der nieuwe geschiedenis, niet op onzen tijd. Niet als grondgerechtigde, maar als heerscher, als wetgever, stelt een gouvernement — in Nederland zoo goed als in Indië — zijn bindende voorschriften voor land- en mijnbouw."

Echter: de bestaande Indische agrarische wetgeving strekte om de continuïteit ten grondslag aan de herziening en zij is feitelijk gemaakt in het tijdvak van 1870—1875 onder een régime, waarin het Europeesch burgerlijk recht hoogtij vierde en nog sterk den invloed onderging van in het Romeinsch recht geschoolde juristen, terwijl het adatrecht nog in zijn windselen lag. In 1867, het jaar van Fransen van de Putte's Cultuurwet, kon Professor Veth nog niet terecht brengen wat „hoelajat" eigenlijk beduidde (Prof. Keyzer hielp hem), en in het uitvoerig Gids-artikel, hetwelk de Leidsche hoogleeraar aan die ontworpen Cultuurwet wijdde, komt onverholen zijne ingenomenheid uit met de constructie van het nieuwe grondenrecht op de basis van het Ned. Ind. B. W.-eigendomsrecht. Het Eindresumé van het onderzoek naar de rechten van den Inlander op den grond betreffende Java, waarvan het derde deel verscheen in 1896 van de hand van Mr. W. B. Bergsma — een jurist — legt kalm vast: „zooals in de

inleiding van het Eerste Gedeelte is gezegd, werd overal op Java en Madoera de grond, toegeëigend of niet, verklaard te behooren aan het Gouvernement als souverein" (III, blz. 149), en op grond van verschillende getuigenissen werd verklaard, dat naar die opvatting, het desahoofd, als hij vergunning verleent tot ontginning of eenig ander gebruik van woeste gronden, handelt als „bewaarder van die gronden en vertegenwoordiger als zoodanig van den Vorst in de desa." Tijdens het grondenrecht-onderzoek van 1870 waren in de adat nog duidelijk twee hoofdbegrippen te onderkennen; eerstens: de grond, de materie, is eigendom van den souverein, de negoro, welks vertegenwoordiger de vorst, het Ned. Indisch Gouvernement is; en in de tweede plaats: de bewerker, planter of gebruiker heeft het recht op het product van zijn vlijt; hem behoort toe hetgeen hij aan dien grond heeft toegevoegd, of wat hij daarvan wint, en het recht om die toeëigening voort te zetten heeft hij, zoolang hij daarvan behoorlijk doet blijken en hij opbrengt, wat de adat voor het gebruik van dien grond verplichtend stelt, dienst, product of aandeel in den oogst, dan wel belasting of huur, het betreffe dan hier de inkomst van een dorpshoofd of ginds de heffing van een radja, die zijn eischen zoo hoog mogelijk stelt. „A barren

right" noemde Maxwell dit recht van den Maleischen vorst op den grond, maar het is niet onvruchtbaar, want het is tevens de adat-rechtsgrond voor 's vorsten aandeel in de opbrengst van dien grond, de séwa, tjoekej, kharadj of padjeg, en *die* grondlast is het nu juist, waarvoor de Minangkabauer beducht is, zich een schrikbeeld vormend van de landrente, omdat hij zich niet duidelijk bewust is het verschil tusschen de ouderwetsche grondhuur en de moderne grondbelasting, — een verschil niet alleen in naam maar ook in het te betalen bedrag. Wat nu het recht op den woesten grond zelf betreft: wanneer de Minangkabauer zegt (T. N. I. 1877, dl. 2, blz. 12) „goenoeng nan tinggi, rimbo nan dalem, padang nan lawas, radja nan poenja", dan denkt hij in zijn negri „alleen aan de macht der panghoeloe's of familiehoofden, die als vertegenwoordigers der negri's het gezag in handen hebben" (blz. 7), maar hij is zich daarbij zeer wel bewust, dat die panghoeloe's zijn, zooals de tambo zegt, „kalipah oleh radja", welke radja niet is de historische jangdipertoean van Pagerroejoeng, maar de opperste macht jegens welke men én krachtens de adat én luidens Gods woord gehoorzaamheid verschuldigd is.

In ouderwetsch Malaya en Java was de Radja de incarnatie van macht, krachtens zijn godde-

lijken oorsprong gebieder over alles en allen, daardoor zelfs gerechtigd tot absolute beschikking. In Minangkabau, dat het vreemde Sang Sapoerba-koningsgeslacht deed uitwijken, heette de Jang di pertoean de bron van de wet, de instandhouder van de adat poesaka, doch zijn gezag vertoonde de sterkste overeenkomst met dat van Louis XVI tijdens de Conventie. Onze idee van dit koninklijk gezag is anders. Wanneer evenwel over door de Overheid verordende regelingen in Minangkabau bij de adathoofden eene meening mocht bestaan, gelijk aan die, welke te lezen staat op blz. 70 van „De(n) Indonesiër en zijn grond", dat nl. de Indische Bureauheeren maling hebben aan de wet, dan komt niet alleen van die regeling niets terecht, doch loopt tevens het bestuur gevaar op nog andere punten dan op het gebied van het domeinrecht te worden aangetast. Daarom komt het zeer aan op de voorlichting, en voor zooveel het grondenrecht aangaat, op de uiteenzetting wat het domeinrecht practisch en reëel beteekent. Wanbegrippen kunnen het grootste kwaad stichten, en het ontbreekt onder de bevolking zelden aan personen, die, om welke redenen dan ook, in de oppositie zijn: het zijn niet alleen de communisten, die kwaad brouwen, want op meer dan één plaats in Indonesië, zijn er onverzoenlijken of be-

langzuchtigen, die elke nieuwe Regeeringsdaad, elk nieuw bestuursbeginsel zullen uitleggen als een onrecht, aan de Inlandsche maatschappij gepleegd: ze schuilen in alle kringen van de samenleving en bevinden zich zoowel ten platten lande als in de steden. Dit element wint men nooit door toegeven: onze actie kan niet anders doen dan waarheid betrachten, onze goede bedoeling bewijzen, de goedgezinden steunen en overigens flink ons zelf zijn.

Het „beschikkingsrecht over den grond" heet in Minangkabau „hak oelajat", en toegegeven wordt door de nieuwe Adatrechtsleer, dat die benaming in het voordeel is van diegenen, die meenen, dat ook naar Minangkabausche opvatting bij dien term gedacht moet worden aan regeeringsmacht. „De gewoonte — lezen wij op blz. 96 van de brochure „De Indonesiër en zijn grond" — om wat adatrechtelijk juist is, den beschikkingskring van dorp, dorpenbond of stam aan te merken als samenvallend met het gebied dier inheemsche gemeenschap, doet denken, dat het hier gaat om publiek gezag, evenals die Minangkabausche naam voor het beschikkingsrecht hak oelajat, die afgeleid is van een Arabisch woord (wilaja) voor bewind, zeggenschap". Nu zal de Indonesiër bij het bezigen van dgl. termen toch wel beoogen om daar-

mede zoo duidelijk mogelijk te maken hetgeen hij bedoelt, en wanneer nu in een landschapstambo van Silajang-XII Mapat Toenggoel het *gebied* daarvan wordt aangeduid als „wilajat-Silajang-XII", en in een tambo, waarin beschreven wordt de grens tusschen Minangkabau en Djambi, de termen gebezigd worden van de „wilajat-Jangdipertoean" en „wilajat-Soltan di Djambi", wat is wilajat hier dan anders dan rijksgebied; en is dan het Minangkabausche hak oelajat niet het hoogste recht ten aanzien van den grond als attribuut van de souvereiniteit, een begrip, waarbij souvereiniteit en eigendom zóó naast elkaar liggen in die primitieve maatschappij, dat zij nog niet gescheiden worden? Een souvereiniteitsgezag, plaatselijk uitgeoefend door de met bestuursgezag bekleede hoofden? Dit spreekt almede uit de omstandigheid, dat in Minangkabau „geen bunder gronds valt buiten het beschikkingsrecht van een of andere dorpsgemeente".

Dit beschikkingsrecht over den grond kan — zegt de Minangkabausche adat — niet blijvend worden afgestaan. Toch gebeurde het reeds voor 1867. „De negri Soengei batang, (laras IV Kota, district Manindjo)", lezen wij bij Verkerk Pistorius, „gebrek aan sawahs hebbende, heeft indertijd, nu geruimen tijd geleden, van de negri Kota

Gedang (laras VI kota district Manindjo) een stuk grond gekocht, Soegiran genaamd, voor den prijs van 6.000 realen (à *f* 1.20)". Een geval, dat in het Indonesisch adatrecht niet alleen staat: mij zelf bleek van een zoodanige transactie in de Lampongs, waarbij de Europeesche Bestuursambtenaar geheel te goeder trouw had medegewerkt, en een even bedenkelijk als bekend geval is in de Minahasa geweest de verkoop door het districtsbestuur van Menado aan Van der Parra Breton Vincent van het eiland Bangka. De verklaring ligt niet ver: onder ons direct bestuur heer en meester gelaten over de adat in hun gezagskring, leggen de houders van het beschikkingsrecht hun macht uit geheel ten voordeele van de eigen gemeenschap of zichzelf. In zoodanige gevallen heeft het hoogste Gezag, dat stilzwijgend is gevestigd in de Ned.-Indische Regeering niet alleen het recht maar ook den plicht om te waken voor het belang der gansche bevolking. In het geval van de Minahasa heeft tot de ontevredenheid der hoofden over de Regeeringsmaatregelen in het bijzonder bijgedragen de wijze waarop de Gouvernementskoffiecultuur aldaar werd geintensifieerd als ook de verklaring, dat met koffie beplante pasini-grond onvatbaar was om door de hoofden en bevolking aan Europeanen te worden

verhuurd. Bij belangrijke maatregelen dient tijdige voorbereiding en zorgvuldige uitvoering de moeilijkheden uit den weg te ruimen, welke anders onvermijdelijk zich zullen doen gevoelen: in de Minangkabau van 1850—1860 kwam het overleg van het bestuur met de bevolking en van deze onderling met betrekking tot de belanghebbende partijen (moepakat sama karilaän) tegemoet aan zwarigheden bij de koffiecultuur, en zoo behoort het overal te gaan.

Wanneer met betrekking tot de woeste gronden overeenkomstig den last der Regeering geen uitgifte plaats vindt, waar het belang der bevolking zich daartegen verzet; en voorts de toewijzing plaats vindt, nadat tegen behoorlijke schadeloosstelling voor geënclaveerde bouwgronden en prijsgegeven inzameling van boschproducten het terrein door de bevolking is ontruimd, dan vallen, gelijk de ondervinding ampel heeft geleerd, de bezwaren weg. Bij eene dergelijke beschouwing gaat het niet alleen om de belangen van de dorpsgemeenschap, waar de woeste grond is gelegen, maar dikwijls ook om die van de streek in het algemeen, en de zeggenschap over de uitgifte beruste daarom ook bij de Regeering, als personificatie van de hoogste gemeenschap.

Het nieuwe Adatrecht eischt meer. Gevorderd

wordt „eerbiediging van het beschikkingsrecht der dorpsgemeente", waaronder verstaan wordt (De Indonesiër, blz. 68) „oorlof van haar bestuur, geregelde recognitie betaling, enz." Voor „oorlof" is, om de hiervoor genoemde reden, m.i. geen plaats: de beschikking blijve verleend door de Regeering, nadat de belanghebbende dorpen en bevolking in staat zijn gesteld om van haar gevoelen te doen blijken. En wat den eisch van een jaarlijksche recognitie aangaat: bij ontginning van woesten grond tot *blijvende* occupatie, maakt in de adat deze recognitie plaats voor iets anders (Wilken, Verspr. Geschr. II blz. 363), wordt de ontginnende vreemdeling z. v. a. ingezetene en belast op den voet van dezen. Maar dan is het m.i. billijk om in dien geest eene bijdrage te vorderen voor de kas der betrokken gemeenschap, ten minste v. z. v. deze bestaat en daarop behoorlijk overheidstoezicht wordt uitgeoefend, op den grondslag van bijdrage in verzwaarde gemeentelijke lasten. Immers, wanneer een groote onderneming zich in het binnenland vestigt, vindt de gansche betrokken streek in den regel weliswaar daarbij grootelijks baat, doch het is moeilijk tegen te spreken aan den anderen kant, dat door die onderneming en de toestrooming van vreemd volk daarheen, de betrokken gemeenschap komt te staan voor eene ver-

zwaring van haar taak op politioneel gebied, van haar zorg voor dorpswegen en bruggen, in den tegenwoordigen tijd ook voor het dorpsonderwijs, — een taak, waarvoor het billijk is, dat de onderneming ook plaatselijk bijdraagt. Het bedrag daarvan rekenkundig te becijferen, acht ik niet mogelijk en een wettelijk percentage in de winst der onderneming opeischen zou een slag in de lucht zijn; de bepaling van het bedrag worde daarom overgelaten aan den ondernemer zelf; slechts moet het wettelijk mogelijk zijn, om een ondernemer, die zich aan dezen plicht zou onttrekken, zulk eene bijdrage op te leggen. Doch ik twijfel niet of, wanneer deze aangelegenheid met de landbouwvereenigingen wordt behandeld, de medewerking zal worden verkregen, gelijk op Java voorheen het geval is geweest bij de suikerrietcultuur, dank zij het voorgaan indertijd van de Koloniale Bank onder haar hooggeschatten Hoofdagent, den Heer J. J. Benjamin.

Eene voorziening als deze zou aan eene billijke verwachting tegemoet komen en toepassing vinden voor nieuwe en oude ondernemingen, zoowel op Java als daarbuiten, en dit zonder de bestaande agrarische wetgeving aan te tasten, hetgeen eene omwerking, welke anders onvermijdelijk het gevolg zou zijn van de afschaffing van het do-

meinrechtbeginsel, onnoodig zal maken, en daarmede een arbeid doen besparen, welke zonder evenredig nut tot monnikenwerk zal leiden.

In een land als Indië, waar de bevolking door geboorte, opvoeding en geloof van het Europeesch gezag is gescheiden als door een niet te overbruggen kloof, heeft de Regeering steeds te kampen met misverstand en wantrouwen; zoo is het altijd geweest en zoo zal het ook wel blijven. Men moet dit niet zwaarder opnemen dan het nu eenmaal is, maar er steeds rekening mee houden.

De belangen van den lande en van de bevolking zijn te nauw verknocht, dan dat de laatste zouden mogen worden voorbijgezien, en er is, met handhaving van ons principieel recht, ons alles aan gelegen om zoo mogelijk de bevolking tevreden te stemmen en aan rechtmatige wenschen en billijke verlangens tegemoet te komen. Maar het begrip van een bij het Land berustend souverein domeinrecht is overeenkomstig het volksbewustzijn, en dit recht prijs te geven voor eene nieuwe constructie van het Adatrecht acht ik een gevaar, ook al omdat dit aanleiding zou geven tot het zegevierend gejuich dat de Regeering verslagen is en de woeste grond toebehoort aan de bevolking, met als zeer waarschijnlijk gevolg wanbegrip over het resultaat dier zege.

Er is mij, waar het bij dit punt gaat om de bescherming van de hoogste belangen der dorpsbevolking, geen scherper wapen bekend om deze tegenover niet-scrupuleuze personen te verdedigen dan — zooals trouwens de ondervinding van nu al een halve eeuw heeft bewezen — het beginsel dat (Ind. St. 1870, no. 118, art. 1) „alle grond, waarop niet door anderen recht van eigendom wordt bewezen, domein van den Staat is", gepaard aan het andere, nl. dat „gebruiksrecht op grond niet vatbaar is voor vervreemding door Inlanders aan niet-Inlanders, zoodat alle overeenkomsten, die zoodanige vervreemding rechtstreeks of zijdelings ten doel hebben, van rechtswege nietig zijn" (Ind. St. 1875 no. 179) [1].

Het adatrecht is zoo goed als in heel Indië, althans op Sumatra, het recht van een samenleving op het peil van een zeer eenvoudige landhuishouding, waarin men van mijnbouw nauwelijks kan spreken en de handel meest klein bedrijf is. Niet-Inlanders zijn in dat recht vreemdelingen, met wie men handel drijft, maar die onder hun eigen recht of anders onder het patronaat van een Inlandsch lid moeten blijven, en die men nimmer blijvend in het land moet toelaten. Een groot bedrijf

---

[1]) Het Adatwetboekje kent zulk een volstrekte nietigverklaring niet; vgl. art. 80 en de toelichting daarop.

van land-, bosch- of mijnbouw, zooals sinds een halve eeuw door ons is in werking gebracht, toegerust met aan hooge technische eischen beantwoordende fabrieken of installatiën, en werkende op den grondslag van een bij onze wetgeving aansluitend crediet-systeem, is in het adatrecht onbekend.

In het stelsel van het „Adatwetboekje voor heel Indië" (1910), kan (art. 31) het beschikkingsrecht over den grond niet *blijvend* worden afgestaan, en zal het dus binnen den „beschikkingskring" voor Europeesche ondernemers en particulieren niet mogelijk zijn om in of buiten centra van vestiging voor hun huizen en etablissementen den grond in burgerrechtelijken eigendom te verkrijgen, zooals thans, via het domeinrecht van den Lande, wel mogelijk en uit een crediet-oogpunt soms noodig is. En vermits krachtens art. 31 en 4 van dat „adatwetboekje" dit beschikkingsrecht slechts kan toekomen aan gemeenschappen, waaronder (toelichting art. 4) het Gouvernement van Ned.-Indië niet valt, zal ook dus dit Gouvernement binnen dien kring, den grond voor hare scholen, stations enz., noch ook djati- of wild hout-bosch, evenmin rubber- of getahpertja-aanplantingen, of tin- dan wel steenkolenmijnen in *eigendom* kunnen bezitten. Of, indien dit gevolg *niet* in de bedoeling mocht

liggen, indien men het verleden zou willen honoreeren en de toekomst niet zou willen versperren, en men zou dan naast het Adatrecht door een of andere rechtsconstitutie de zaak in het spoor willen houden, — is het dan wel aan adatrechtelijke zijde staatkundig geweest om tegen het bestaand agrarisch wetsstelsel een strijd te openen en vol te houden, in zóó felle bewoordingen als nu al sinds 1910 plaats vindt, om bij slot van rekening de quaestie uit een practisch oogpunt ongeveer bij het oude te laten, waardoor de bevolking, aan wier gemeenschappen het beschikkingsrecht is voorgespiegeld, zou worden afgescheept met een doode musch?

Bij herhaling is gezegd, dat de grieven van de Adatrechtsleer niet gaan tegen den wil en de bedoelingen der Indische Regeering: „haar bedoelingen — lezen wij — met de agrarische wetgeving zijn onbaatzuchtig en kunnen ieder daglicht zien, de strekking harer agrarische staatkunde is onverdacht en onbesproken.. de grieven richten zich tegen den noodlottigen vorm". (De Indonesiër, blz. 2). Doch wanneer dan op deze woorden een hoofdstuk volgt, dat tot titel draagt: „de bouwvelden der Indonesiërs, *een eeuw van onrecht*" en in het midden van het boekske deze aanval nog eens wordt voortgezet — en niet alleen

in den titel — met de woorden: „de woeste gronden der Indonesiërs *een halve eeuw van onrecht*", — dan drukt de auteur m.i. niet alleen, „het brandmerk op aan het werk der bureauheeren", maar wel degelijk ook aan de Indische Regeering, die de agrarische bepalingen van 1870 en later wijzigde, aanvulde en deed commentarieeren. Eene dergelijke wijze en toon van critiek haalt — het kan niet anders — het aanzien dier Regeering naar beneden.

Wanneer het beheer — tant soit peu — van woeste gronden en bosschen gelaten is aan de bevolking, doch bij de ontwikkeling des lands de Regeering in het algemeen belang dit systeem niet meer op den ouden voet mag voortzetten, dan ligt m.i. de oplossing niet in de richting van het Adatwetboekje, maar in eene tegemoetkomende houding der Regeering; eene toerusting echter van de Inlandsche gemeenschappen in heel Indië met een „beschikkingsrecht" zooals het Adatwetboekje dit beschrijft, zou aan die primitieve adatinstellingen veel meer macht geven dan in die adat ligt.

De Commissie schrijft in Dl. I, bl. 161: „waar het vraagstuk van de domeinverklaring door eene Regeeringscommissie in studie zal worden genomen, zou het voorbarig zijn op haar oordeel voor-

uit te loopen. Voldoende zij het dus hier op te merken, dat de oelajat-rechten nog steeds een reëele plaats in het rechtsbewustzijn der bevolking innemen. Kan zij nog het nut van de hydrologische boschreserve begrijpen, de exploitatie der bosschen van Gouvernementswege voelt zij als een schrijnend onrecht. Op dit gebied zijn in de laatste jaren ernstige psychologische fouten begaan. Daarom is het gewenscht de bevolking zelf in het boschbeheer te betrekken, haar daarbij zelf belang te geven".

De regeling, welke te dien aanzien aan de hand van hetgeen in Solok werd ingevoerd, wordt voorgesteld (dl. III blz. 76), verdient — voor zoover ik de zaak vermag te overzien — aanbeveling. Het is een feit, niet alleen op Sumatra, maar ook op Java (althans geweest), dat het Gouvernements-boschwezen de teugels van het boschbeheer in het belang van den eigen dienst wel eens veel te strak heeft gehouden, en mitsdien is een voorstel, waarbij, behoudens duidelijke voorzieningen, het *beheer van daarvoor in aanmerking komende boschgedeelten* zou worden toevertrouwd aan dorps- of districts-bestuurders, onder het onmisbare technisch toezicht van Regeeringswege, een gelukkige gedachte.

Honderd jaar zijn verloopen sinds de Hollandsche vlag in Minangkabau waait en het voorkomen van het land is wel zeer ten goede veranderd. De stugge ontzegging van het land dat zegt: „waar de Kompani regeert, kan de Radja de eigen wet, de panghoeloe de adat en de malim den Mohammedaanschen godsdienst niet handhaven", heeft opgehouden, en een welvarend, gemoderniseerd Minangkabau, waar de landbouwindustrie haar intrede heeft gedaan, ligt voor ons: dit heeft onder Europeesche gezagsleiding de bevolking verricht, maar uit zich zelve is zij daartoe niet in staat geweest.

De nieuwe tijd stelde intusschen langzamerhand nieuwe eischen, en het oogenblik kwam waarop bij het beheer der binnenlandsche aangelegenheden, tot dusver overgelaten aan de groeiende adat en het Europeesch overheidsbevel, plaats moest worden ingeruimd aan eenige regelingen, in de eerste plaats aan een agrarisch reglement.

Dit reglement (Ind. St. 1915, No. 98) regelt *in het kader van de bestaande wetgeving* als ontginningsordonnantie het in gebruik nemen van nog niet toegeëigende gronden en de rechtsgevolgen van een voltooide ontginning; wijst den weg om tot scheiding en deeling te geraken bij het tot dus ver krachtens de adat onverdeeld te bewaren fa-

miliebezit — een adat, welke in een deel van Sumatra's Westkust, reeds als een belemmering wordt gevoeld; houdt verder regelen in nopens den overgang van Inlandsch bezitsrecht op grond op niet-Inlanders; bevat een voorschrift over het inzamelen kosteloos en ten eigen behoeve op lands domein van boschproducten buiten den kring van het dorpsbouwland en regelt de verhuring van grond door Inlanders aan niet-Inlanders. Het is een reglement, dat buiten werking kan worden gesteld voor die gedeelten van het gewest, waar de toestand te primitief wordt geacht om aan dgl. voorzieningen te worden onderworpen.

Onder de werking van dit reglement zijn moeilijkheden gerezen bij de doorvoering der boschreserve, maar ten slotte zijn deze boschbouwkundige bezwaren op gelukkige wijze opgelost door de evengenoemde Solok-regeling, welke — bericht de Commissie — „bij de bevolking algemeen instemming heeft gevonden". Hetgeen de Commissie tot vervollediging van die oplossing voorstelt, verdient aanbeveling: „eindstadium — lezen wij op blz. 71 — zal moeten zijn de overdracht van de daarvoor in aanmerking komende nagari's van het *beheer* over *daarvoor in aanmerking komende* boschcomplexen, onder toezicht van den boschdienst, met het recht in die complexen retributie

te heffen en met de verplichting om een zeker percentage van de opbrengst daarvan aan het Land af te dragen als bijdrage in de kosten van het algemeen toezicht door het Boschwezen uitgeoefend". Derhalve geen prijsgeving van het domeinrecht, maar een opdracht, door de Overheid, van het beheer aan de negari-hoofden, en een uitoefening daarvan met den steun van den technischen Gouvernementsdienst, en onder toezicht derhalve van de Overheid.

„Waar — meent de Commissie verder — het Agrarisch Reglement voor dit gewest practisch een doode letter is, ware omwerking daarvan in overweging te nemen in dien zin, dat de regeling zich bij de bestaande practijk aansluit. Aanbeveling verdient wellicht verruiming van de thans aan het negari-hoofd toekomende bevoegdheid, om vergunning tot ontginning van woesten grond uit te reiken, en overdracht van die bevoegdheden op de nagari- (c.q. laras-)raden."

Dat eene dusdanige overdracht op een negari- of laras*raad* doelmatig zou zijn, staat te betwijfelen: in de practijk zou vermoedelijk al ras de voorzitter doorloopend zijn te machtigen om dgl. vergunningen uit te reiken. Maar dit daargelaten. Hoe beter het reglement zou kunnen worden ingericht om bij de practijk aan te passen, hoe meer

de voorziening nut zal afwerpen. Echter sta vast: aan het domeinbeginsel worde niet getornd.

Met betrekking tot de woeste gronden is dit principe overeenkomstig de adat en ook nu nog, mits behoorlijk toegelicht, voor een ieder begrijpelijk. Voorzooveel aangaat de bebouwde gronden, levert dit domeinrecht-begrip moeilijkheid op voor hem, die van de oude adat niet op de hoogte is. Voor Java is hierbij nuttig eene verwijzing naar het tweede hoofdstuk in het derde deel van Crawfurd's Indian Archipelago, omdat aldaar blijkt, waarom in West-Java zich een verkoopbaar grondrecht heeft kunnen ontwikkelen; de Sundasche landbouwer, schreef Crawfurd, „vermaakt, verpandt of vervreemdt bij toelating, zijne kleine pachterij." *Bij toelating*, „by sufferance", krachtens eene toegevendheid dus van de Overheid, welke hier was het Soendaasch Regentenbestuur, dat toen al stond onder het Nederlandsch oppergezag, en die toegevendheid heeft bij verloop van tijd de Ned.-Indische Regeering overal en al meer betracht, naarmate de heffingen op den landbouw der Inlandsche bevolking konden worden verlaagd: de verplichte cultures zijn opgeheven, de oude padjeg is een moderne landrente geworden en de heerendiensten zijn zeer belangrijk verminderd. Die economische verbeteringen hebben het

Inlandsch grondenrecht krachtig versterkt, en dit kon zich al meer ontwikkelen krachtens het beginsel der Indische Regeering, dat „de Inlandsche bevolking het recht heeft om voor haar grondbezit dien vorm te kiezen, waaraan zij de voorkeur geeft" (considerans van Ind. St. 1885 no. 102): mits de landbouwer zijn plichten jegens de Overheid nakwam en geen verbodsbepalingen overtrad, kwam de Regeering niet tusschenbeide. Daardoor is het geweest, dat op grondenrechtelijk gebied de adat zich zóó heeft kunnen ontwikkelen, als deze op Java gedaan heeft. Thans draagt met betrekking tot de bebouwde Inlandsche velden het domeinbegrip inzonderheid het karakter van eene absolute scheiding tusschen Inlandsche en Europeesche sfeer op agrarisch gebied onder het hoogheidsrecht der Regeering. Zoo lang die scheiding onveranderd wordt gehandhaafd, zoolang de Regeering in het belang der bevolking rechtstreeksche vervreemding uitsluit en met andere woorden dus den niet-Inlander op agrarisch gebied aanmerkt als een vreemdeling, zóólang is m. i. het domeinbegrip redelijk en behoort het om het belang van continuïteit in Regeeringsbeleid en wetgeving te worden gehandhaafd.

Een tweede eisch van den nieuweren tijd is ge-

weest de Inlandsche Gemeente-ordonnantie voor Sumatra's Westkust (Ind. St. 1914 no. 774, later vervangen door die van St. 1918 no. 677). „Deze bedoelde — zegt de Commissie — de adat o. m. van de oude Minangkabausche nagari vast te leggen en zoodoende te waarborgen. Zij is daarin niet geslaagd, wijl die adat, te gevariëerd van plaats tot plaats, niet in enkele wetsartikelen was te vangen, en bovendien onvoldoende bekend was." Deze meening is niet juist. Nimmer is gedacht aan een poging op dit gebied de Minangkabausche adat vast te leggen: het doel is eenvoudig geweest om, *in het kader van art. 71 van het toenmalig Regeeringsreglement*, die hoofdvoorzieningen te treffen, welke onmisbaar werden geacht om in den nieuwen tijd de Inlandsche gemeente op een wettelijke basis te organiseeren op eene wijze als voor dezen tijd nuttig werd geacht en daarbij de macht van het dorpsbestuur v. z. n. onder contrôle te stellen.

De Commissie heeft bezwaar tegen die regelen, en wenscht b.v. op het gebied van de samenstelling van den gemeenteraad „alle beperkende bepalingen" te doen intrekken. „Iedere nagari — meent zij — make zelf uit wie hare vertegenwoordigers zullen zijn en uit welke categoriëen der bevolking die zijn te kiezen en door wie." Ik vrees, dat, wan-

neer dit wordt ingewilligd, al spoedig menig deel van Minangkabau ook zal willen terugvallen in de onvruchtbare vrijheid tot eindelooze recriminaties krachtens het in den modernen tijd niet houdbare „sapakat", hetwelk in de negri-ordonnantie bij artikel 6 zooveel mogelijk tot moepakat werd teruggedrongen. Door die vrijheid wordt de poort in allen gevalle wijd opengezet voor elke dorpsijdelheid met als gevolg: voorrechten en onderscheidingen voor enkelen ten nadeele van velen.

Een bekende wensch op Inlandsch gemeentegebied is ook hier „toekenning van de regelende bevoegdheid van belastingheffing". Onder het oude R.R. was wettelijk toelaatbaar uitsluitend het in der minne omslaan van leveringen in natura voor dorpsdoeleinden. Het is bekend, dat, zoowel op Java als daarbuiten, de dorpsgemeente zichzelf heeft geholpen en art. 128 R.R. laat thans toe om bij ordonnantie de bevoegdheid tot gemeentelijke belastingen te regelen „onder het daarbij te bepalen toezicht". Eene wijze bepaling, want bedenkelijk is bijv. op Java een tijd lang geweest het aantal heffingen (oeroenan) in de desa, op bestuursinitiatief ingevoerd nu eens voor dit, dan weder voor dat doeleinde, en wel is waar steeds uitgeschreven met de beste bedoelingen, maar ten slotte dreigende een plaag te worden voor den dor-

peling, wiens beurs of werkkracht maar al te vaak placht te worden in beslag genomen voor elke verbetering, die het menschelijk vernuft aan deze eenvoudige dorpsmaatschappijtjes wenschte deelachtig te doen worden. Indien op eenig gebied, dan geldt vooral hier het door de Commissie aangehaalde: „leave them alone. Er is al genoeg geëxperimenteerd." Want, is eenmaal wettelijk eene bevoegdheid verleend, dan zal deze niet onbenut blijven, en ik vrees dat het voordeel daarvan verre overtroffen zal worden door het forceeren van voorzieningen, te dekken door lasten op te leggen aan eene bevolking, die lang niet altijd bemiddeld is doch zelden de gevolgen doorziet of de gevraagde middelen durft weigeren: het hinkende paard komt gewoonlijk achteraan.

De Commissie drong op die bevoegdheid aan: „ten einde voor de nagari-hoofden het odium te doen vervallen van verplicht te zijn het eigen tractement te gaan inzamelen." Inderdaad is dit een regeling, welke niet tot in lengte van dagen behoort te worden in stand gehouden, wijl deze alleen past in primitieve verhoudingen. In de Javaansche Vorstenlanden is bij de reorganisatie eene voorziening getroffen op landrente-gebied in dier voege, dat de inning daarvan is opgedragen niet aan het desahoofd maar aan speciaal met die

taak belaste beambten. Het lijkt mij aangewezen deze gedachte over te nemen, overal waar de gebruikelijke Landsbelasting een dgl. maatregel waard is, als wanneer aan de inning der landsgelden, die van dorpsheffingen zou kunnen worden verbonden.

Een belangrijke quaestie is, of bij het bestuur ten platten lande kan worden volstaan met den afdeelingsraad boven en den dorpsraad beneden — (S. W. K. heeft een onderafdeelingsraad te Padangpandjang) — een probleem, dat niet alleen eigen is aan Sumatra's Westkust, maar ook aan Java. „De vraag rijst — schreef de Commissie op blz. 24 van dl. III — of de huidige nagari's over het algemeen niet te weinig inhoud hebben om zich in de toekomstige provinciale organisatie te doen gelden en of het geen aanbeveling verdient de mogelijkheid te openen van het vormen van grootere gemeenschappen, waarbij de samenstellende negari's, althans wat gestie naar buiten betreft, terugtreden." Dezelfde gedachte heeft op Java de gemoederen bezig gehouden; er zijn grooter desa's gevormd, men heeft gedacht over onderdistrictsraden: maar steeds is men teruggekeerd tot de oude opvatting, dat de dorpskring niet te zeer mag worden vergroot, zal het onmisbaar

dorpshoofd niet zijn overzicht over het geheel zien vertroebelen, en niet minder moest men erkennen, dat het element, waaruit men de leden van den onderdistrictsraad zou willen kiezen, in niets verschilde van den ongeletterden dorpsraad met haar zeer beperkten gezichtskring.

Voor Sumatra's Westkust oppert de Commissie naast de instelling van larassen in de beteekenis van moderne Inlandsche gemeenten die van loehakraden, waarbij een legendarische naam zou worden gebezigd voor een nieuw te creëeren autonoom vertegenwoordigend lichaam, dat zal werken op den voet van onze decentralisatieregeling. Wat nu loehakraden betreft: waar zal in de huidige samenleving in Minangkabau, waarvan de primitieve toestand door de Commissie duidelijk in het licht is gesteld, toch te vinden zijn het benoodigd aantal „vertrouwensmannen der bevolking, wier blik boven de nagari uitreikt, mannen van vooraanstaande sociale of economische positie" (blz. 49), en denkt de Commissie in ernst aan een vierden loehakraad Pasisir (blz. 49), reikende langs de kust van Tapanoeli af tot Benkoelen toe? Een ernstig bezwaar zal daarbij mede zijn om deze lichamen een behoorlijken werkkring te verschaffen, een werkkring, die uiteraard alleen goed is te vervullen bij de beschikking over voldoende geld-

middelen, en dit telle men niet licht, waar de plattelandsbevolking in den regel geen groot draagvermogen heeft en nog minder gezindheid om met nieuwe uitgaven te worden belast. Decentralisatielichamen in te stellen, zonder zich behoorlijk rekenschap te geven van de begrooting daarvan met hare inkomsten en uitgaven, zou kortzichtig beleid zijn, en wat de toerusting betreft met een aandeel in de Gouvernementsbelastingen, — jaren geleden is een commissie voor die aangelegenheid ingesteld, doch „brûlante" is die quaestie nog steeds.

De plaats welke de Commissie toedenkt aan die nieuwe hoogere of grootere rechtsgemeenschappen wordt, wat het *dagelijksch* bestuur van den Inlander *boven* de negari's aangaat, op Sumatra's Westkust thans vervuld door het districtsbestuur, en de klacht is, „dat de demangs in het algemeen vreemden bleven voor de maatschappij, waarin ze geplaatst waren," waardoor ook wrijving met de adathoofden niet kon uitblijven. Het is niet gemakkelijk het den Adatkenners naar den zin te maken. Werd in 1915 nog betoogd, dat de nieuwe districtshoofden niet met bestuursfunctiën dienden belast te worden in een ressort, waarin hun moedernegari gelegen is, thans vraagt deze Commissie zich af of het met dezen regel beoogde doel

niet meer na- dan voordeel heeft gebracht (lid 79 en 80). En wat de quaestie van niet genoeg vertrouwen van en contact met de bevolking aangaat, betwijfel ik of dit verwijt wel billijk is. Het ontbreekt immers in het verleden van Minangkabau uit vroegeren en lateren tijd niet aan eenige sprekende voorbeelden, dat het Bestuur verrast is geworden door troebelen, welke men niet dan wel niet in die mate verwacht had. En zoo is het overal geweest. Laat men al rusten de jongste uitbarsting te Batavia, in allen gevalle mag gewezen worden op den noodlottigen invloed, welke in de Préanger Regentschappen is uitgeoefend door de zgn. Afdeeling B van de Sarikat Islam tijdens de Garoetsche beweging: bij die ondermijning en aantasting van het gezag bleek een geheime organisatie werkzaam, die geenszins tot één regentschap beperkt was, en die zelfs werkte vrijwel onder de oogen van personen, die nauw contact met de Inlandsche samenleving hadden. In de Padangsche bovenlanden werd het nieuwe districtsbestuur (lid 86) gedetacheerd op afzonderlijke standplaatsen buiten die van het Europeesch onderafdeelingshoofd onder toewijzing van een eigen ressort: de Commissie wil dit Inlandsch ambtenarencorps weer doen zijn inzonderheid de hulp en bijstand van het Europeesch bestuur; — zal dààrdoor het contact

met de bevolking verbeteren, haar vertrouwen meer worden gewonnen? Het gaat daarbij m.i. meer om de quaestie van de hoedanigheden der personen dan om het al of niet voeren van gezag; maar dat flinke gezagvoerende ambtenaren dit contact eerder zullen verwerven dan administratieve helpers lijdt bij mij geen twijfel.

Er schijnt soms wrijving te zijn tusschen deze Gouvernementsambtenaren en de adathoofden: zal het ooit anders zijn; zal de afgunst, de ongezeggelijkheid zich gewonnen geven? Hebben de districtshoofden in de Padangsche Bovenlanden, die als panghoeloe te boek staan — deze zijn er (lid 72) —, door dien adat-titel inderdaad meer invloed, of hebben óók zij te kampen met dezelfde moeilijkheden als hun minder bevoorrechte ambtgenooten? De klacht over de eenvoudige afkomst van vele Osvia-opgeleide Inlandsche bestuurders herinnert aan soortgelijke, sinds jaar en dag met betrekking tot het Europeesch Bestuurscorps luide kenbaar gemaakte doleanties over het gehalte daarvan: er schuilt waarheid in, doch ook overdrijving; onder deze lieden van eenvoudige afkomst zijn er, die zich ontwikkelen tot de besten in den lande — al blijven deze zeldzaam —, maar overigens: men moet nu eenmaal wel roeien met de riemen die men heeft.

De Commisie heeft in haar verslag uitgebreide hoofdstukken gewijd aan het communisme op Sumatra's Westkust en daarbij in het licht gesteld met welk een overleg en menschkundige virtuositeit is gespeeld op het klavier der bewustmaking van klachten, grieven en wenschen. Zij heeft er echter ook op gewezen, dat „het gezag is datgene, wat aan de maatschappij stabiliteit geeft," en als nu de geschiedenis op Sumatra's Westkust, en speciaal in Minangkabau, ons iets kan leeren, dan is het, dat de oplossing van het samenstel der inheemsche maatschappij in een overgroot aantal autonome republiekjes, die zóó afgunstig op hun macht zijn, dat hooger toezicht met wrevel wordt gedragen, ten slotte Minangkabau den ondergang heeft berokkend, hadden wij het niet van den rand des verderfs gered. „Wanneer — zooals de Commissie wenscht — de negari van de bestaande beperkende bepalingen wordt bevrijd", waarbij nochtans het Binnenlandsch Bestuur de moeilijke taak behoudt „om zich tot leiding te bepalen, zonder eenerzijds in passiviteit, anderzijds in het opleggen van dwang te vervallen"; wanneer dan de nieuwe loehakraad zal zijn o. m. „de tempat berlari" voor rechtzoekenden op adatgebied, dan staat — vrees ik — Minangkabau opnieuw dwarsdrijverij, onvruchtbaar werk en nutteloos tijdver-

lies te wachten. Op het grondvesten van ons gezag is een eeuw van geleidelijken opbouw gevolgd, welke land en volk op Sumatra's Westkust ontzaglijk ten goede is gekomen, maar zal men dan na deze noodzakelijke centralisatie in eens weer overstag gaan en dat op een oogenblik als dit, en ten plattenlande het bestuur zoo goed als geheel toevertrouwen aan ettelijke nieuwe onder of naast enkele Europeesche bestuurders staande veelhoofdige colleges, en het beheer van deze Inlandsche raden uitbreiden ten koste van het zoo moeizaam gecreëerde Inlandsche districtsbestuur?

Wat de Commissie op decentralisatiegebied ter Westkust van Sumatra wenscht, reikt hooger dan in Minangkabau de werkelijkheid thans toelaat. In verschillende opzichten heeft de „decentralisatie", zoo op Java als daarbuiten, veel heilzaams en nuttigs verricht, doch alles heeft, behalve zijn eischen ook zijn grenzen; het instellen van loehakraden, het „wederinstellen" van larassen, welke lichamen beide iets geheel anders zouden zijn, dan de adat ze gekend heeft, zijn denkbeelden, die, naar de Commissie bericht, nog lang niet algemeen zijn, en wie zal dan aan verwezenlijking denken in een samenleving, zóó primitief in aanleg en karakter als de Minangkabausche, waarin het evenwicht wel eens gauw verbroken zou kunnen geraken

wegens gemis aan behoorlijk inzicht met betrekking tot de werking der verschillende colleges en machten? Op Java zijn er regenten, die erkennen thans kwalijk bij machte te zijn de snelle invoering van allerlei nieuws behoorlijk bij te houden; anderen zijn er, en naar ik verneem, niet de minsten, die in het nieuwe kader de beproefde organisatie van vroeger trachten in stand te houden; meent men, dat op Sumatra's Westkust een even ver of nog verder strekkende decentralisatieproef kan worden genomen?

De Commissie waarschuwt tegen een te veel terugtrekken van de Europeesche bestuursambtenaren uit de binnenlanden, maar ziet niet het gevaar om onder de leuze de bevolking te laten onder het bestuur van haar *eigen* hoofden, het Inlandsch ambtenaarscorps *de voering van het gezag te ontnemen* — dl. III, blz. 23, § 88 —, en om dit vervolgens een plaats te gunnen slechts „als bijstand en hulp van het Europeesch bestuur voor zijn administratieve taak en tot overneming van een deel dier taak, bij voorbeeld belastingaanslag en -inning". Dat is voor een bestuur de hatelijkste taak die er te bedenken valt in een land als Minangkabau — waar, gelijk de Commissie terecht opmerkt, de bevolking „bijzonder critisch staat tegenover belastingplicht" — het gaat immers om het ver-

nederend betalen van directe belastingen, dat de onafhankelijkheid van den Minangkabauer in de schaduw stelt: men denke aan de passage in het verslag der Commissie (lid 41); waar zij spreekt „van duizenden koppige, halsstarrige, volwassen mannen, die tegenover de lagen van den belastinggaarder met sportief genoegen eigen listen legt".

Zich beroepend (III, lid 74) op het bezwaar, dat onder de Osvia-opgeleiden er velen zijn, die uit eenvoudige lieden gesproten en daarom minder gezien zijn bij den „aan de aristocratische tradities van zijn adat gebonden" Minangkabauer; en op een circulaire van den Directeur van B.B. waarbij „werd gewezen op de wenschelijkheid om voorloopig het districtsbestuur niet gezagvoerend te doen optreden" (lid 84), gaat de Commissie op dien weg voort en wenscht zij (lid 88), dat bij de „ontvoogding" van de taak van het Europeesch bestuurscorps aan de Inlandsche Osvia-ambtenaren zal overgaan alleen het „administratief" maar niet het gezagvoerend of bestuursgedeelte. Totdat aan betere, bepaalde Osvia-opleidingseischen is voldaan, is er dus — meent de Commissie „voor een Inlandsch ambtenarencorps, hoe men dat ook noemt (districtshoofd, bestuursassistent, demang of anderszins), in ons bestuursstelsel wel plaats, maar niet als gezagvoerend corps, doch als bij-

stand en hulp voor zijn administratieve taak en tot overneming van een deel dier taak, bijv. belastingaanslag en -inning, hiervoren in lid 40 bedoeld". Dit lijkt mij te beperkt.

Zonder een behoorlijk georganiseerd en geëncadreerd Inlandsch bestuurscorps gaat het in Indië op den duur nergens. Het is mogelijk, dat in eenig gebied de adathoofden te vlug of te volstrekt worden vervangen door Inlandsche gouvernementsambtenaren — overdrijving schaadt altoos —, maar dat, *wanneer* de tijd voor zulk een bestuur is aangebroken — en in de Padangsche Bovenlanden is dit sedert Michiels reeds het geval — dergelijke bestuurders het zonder gezag zouden kunnen stellen, lijkt mij onmogelijk, zelfs zal, vrees ik, het Europeesch bestuur zonder zoodanig Inlandsch bestuur zijn taak kwalijk vervullen, al voegt men dit dan ook eenige gedegradeerde Inlandsche ambtenaren toe, en al rust men het overigens uit met alles hetgeen de Commissie in overweging geeft. Bij het dagelijksch bestuur over het volk kan men in de negari de hoofden daarvan aanwenden alleen voor zoover hun beperkte gezichtskring reikt, en aangezien ten platten lande beter ontwikkeld, ruimer denkend en meer gegoed bevolkingselement dan de negari-bevolking zeldzaam is, zou het niet baten om nieuwe, hoogere colleges van weder

volksmannen in te schakelen. Op Java werd bij de decentralisatie de onmisbaarheid van dit meer ontwikkeld bestanddeel in de nieuwe raden zóó gevoeld, dat allerwege de wensch opkwam om Europeanen naast Inlanders in die lichamen op te nemen. Het dagelijksch bestuur brengt mede de uitvoering van tal van gouvernementsverordeningen en regelingen met betrekking tot de plattelandsmaatschappij, welke niet alleen personen veronderstelt, bekwaam om die taak uit te voeren, maar ook over voldoenden tijd beschikkend om zich daaraan te wijden: wil men die uitvoering niet te kostbaar maken voor de eenvoudige volkshuishouding en voldoende zeker zijn dat de inzichten der Overheid worden behartigd, dan kan men ook op Sumatra's Westkust het volledig bestuur van bezoldigde Inlandsche Gouvernementshoofden en ambtenaren niet missen, omdat het *dagelijksch bestuur* in de eerste plaats niet colleges eischt, maar met gezag bekleede personen, die terstond kunnen handelen zonder voor elke bestuursdaad verantwoording schuldig te zijn aan een veelhoofdig lichaam, waarin het ruimer denkend element veel te schaarsch vertegenwoordigd zou zijn. Men denke ook aan de zorg op het gebied der politie, niet alleen ter bewaring van de openbare rust en orde, maar ook voor de volksgezondheid, den landbouw, de be-

strijding van veeziekten, — eene zorg welke de daarmee belaste personen in hun omgeving dikwijls ver van populair maakt, al doen deze niets meer dan hun plicht. Gezwegen nog van de noodzakelijkheid voor ons gezag om behoorlijk ingelicht te worden over hetgeen ten platten lande in de hoofden en harten omgaat; want, zich te dien einde te verlaten op de negarihoofden en verder de politie-recherche, acht ik onvoldoende.

In een samenleving, waar de meerderheid analphabeet is en onze taal niet verstaat; waar het gezond verstand te kampen heeft met het grofste onverstand en woelige elementen in het verborgen kuipen, is het Inlandsch bestuursgezag eene physieke en moreele kracht, welke in het binnenland eene onmisbare rol vervult, zegenrijk maar tevens veelal ondankbaar. Het leidt, vertrouwd als het is geraakt door opleiding en ondervinding met onze bedoelingen, het overtalrijk maar zwijgend element onder de bevolking, dat zich onder ons gezag beschermd gevoelt, en daardoor in staat is om landbouw en bedrijf ongestoord en veilig uit te oefenen, voortgeholpen door de sociale zorg van Regeeringsorganen, met vrije beschikking over den opbrengst van haar vlijt, na „aan den keizer te hebben gegeven, wat des keizers is". Dit bestuur heeft om zijn taak te volbrengen — *een ge-*

zagstaak — den steun en het vertrouwen noodig der Europeesche Overheid, en het heeft door zijn loyauteit onze erkenning verdiend. Het denkbeeld der Commissie om aan dit Bestuur het uitoefenen van gezag te onthouden of te ontnemen brengt aan het onmisbaar zelfvertrouwen en het eergevoel van dat corps een harden slag toe en daarmede dreigt ons gezag groot gevaar. De historische lijn wijst in Minangkabau, inzonderheid op publiekrechtelijk gebied, duidelijk in de richting van vervorming, aanpassing en vernieuwing van de adat naar *onze* opvattingen. Jaren heeft het geduurd, eer het bestuur op Sumatra's Westkust de deugdelijke constructie heeft erlangd, welke het bezit: dit gebouw hebben wij in stand te houden.

Nederland heeft bij het beheer van zijn koloniën en bezittingen over zee de taak der gerechtigheid te vervullen, gelijk de eer van onze natie eischt. De Ouden hebben de Gerechtigheid afgebeeld als een kloeke vrouw, die, in de linkerhand de weegschaal houdend, in de rechter het zwaard voert tot handhaving van het recht. De dag, waarop de Nederlandsche Maagd, bij het afwegen der republikeinsche Adat-Perpatihsabatang tegenover het Koningsrecht van de Adat-Katoemenggoengan, het zwaard in de scheede steekt, en in

haar ijver om de bevolking naar den omvang harer wenschen en verlangens het volle pond te verzekeren, het gewicht laat doorslaan naar de republikeinsche zijde, die dag zal voor het Hollandsch gezag kwaad zijn. Op dien dag velt de Geschiedenis haar oordeel en dit vonnis zal streng zijn.

Mei 1928.

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 07042 5916